

Umělecké sbírky zámku Luka nad Jihlavou vztahující se k osobnosti hraběnky Anny Widmann-Sedlnitzky, rozené Lazarev

Lucie BLÁHOVÁ; Jana PETROVÁ

ANOTACE: Hraběnka Anna Widmann-Sedlnitzky, rozená Lazarev, se narodila v urozené a bohaté rodině, která původně náležela k vládoucí vrstvě v Arménii. Po svém sňatku s příslušníkem rodu usedlého na zámku v Lukách nad Jihlavou si z Ruska přivezla řadu uměleckých předmětů, které obohatily sbírku její nové rodiny. Během 19. století rodina Widmann-Sedlnitzkých shromáždila soubor uměleckých děl, jehož hodnota přesahuje mnohé kolekce předních aristokratických rodů v českých zemích.

1

2

3

Zámek v Lukách nad Jihlavou patří k řadě nenápadných panských sídel rozestětých po našem venkově. Až do roku 1945 však tento objekt skrýval velký kulturní poklad v podobě mimořádně kvalitní umělecké sbírky. Zámek ve stylu pozdního baroka vybudoval ve 40. letech 18. století Maxmilián Oldřich Kounic (1769–1746) jako své venkovské sídlo. Možným autorem plánů byl architekt a stavitel Václav Petruzzi (1700–1753), který zastával u Kouniců funkci stavebního ředitele a vedle toho i sám navrhoval některé stavby. V roce 1768 koupil od Kouniců panství Luka c. k. komoří a skutečný tajný rada Josef Ignác Widmann (1724–1790). Pocházel z jedné větve německého původně měšťanského rodu, která roku 1712 získala v Čechách inkolát. Její členové byli povýšeni do rytířského stavu a roku 1730 obdrželi titul svobodných pánů. Během 19. století zastávalo několik členů rodu významné funkce ve státních a dvorských úřadech. Sekundogenituru rodu svobod-

ných pánů Widmannů založil Antonín František (1805–1866), mladší syn Vincence svobodného pána Widmanna, majitele Plavče a Luk. Po Vincencově náhlém úmrtí v roce 1806 spravovala rodinné statky za své nezletilé syny Adalberta a Antonína vdova Anna Arnoštka, rozená svobodná paní Roden Hirzenau. V roce 1828 došlo mezi bratry k dohodě, podle níž si starší Adalbert ponechal panství Plavče a mladší Antonín František Luka. Antonín František se v roce 1834 oženil s Marií Leopoldinou, roz. hraběnkou Sedlnitzky (1812–1898). Tímto sňatkem založil linii rodu Widmann-Sedlnitzky.²

Jejich syn Viktor Emanuel (1836–1886) se od roku 1854 věnoval vojenské dráze, jako nadporučík sloužil u hulánského pluku v Uhrách. Poměrně záhy, již v roce 1861, však armádu opustil a zaměřil se na politickou kariéru. V letech 1864–1865 se snažil získat pro svůj rod možnost užívat po rodu Sedlnitzky hraběcí titul a spojit rodové erby. Toho dosáhl 9. prosince

Obr. 1. Anonym, *Portrét Anny Widmann-Sedlnitzky, roz. Lazarev, olej na plátně. Mobilární fond SZ Jaroměřice nad Rokytinou, inv. č. JR05314a. Foto: Veronika Skálová, 2016.*

Obr. 2. Anonym, *Portrét Anny Widmann-Sedlnitzky, roz. Lazarev v malachitovém rámečku, kresba tužkou. Mobilární fond SZ Bítov, inv. č. B100859a,b. Foto: Veronika Skálová, 2016.*

Obr. 3. Hermann Winterhalter, *Portrét Antoinetty Lazarev, roz. Bironsko-Kuronské, akvarel. Mobilární fond SZ Jaroměřice nad Rokytinou, inv. č. JR05387a. Foto: Veronika Skálová, 2016.*

1870, kdy byl císařem Františkem Josefem I. povýšen do hraběcího stavu a také mu bylo povoleno užívat erb Sedlnitzkých z Choltic.² Roku 1861 byl jmenován c. k. komořím a v roce 1867 čestným rytířem špitálního řádu sv. Jana.³ Nejvyššího úředního postavení dosáhl nakrátko v roce 1870, kdy byl jmenován minist-

4

Obr. 4. Anonym, Portrét Antoinetty Lazarevové, roz. Bironsko-Kuronské, s dcerou, olej na plátně. Mobilární fond SZ Jaroměřice nad Rokytnou, inv. č. JR05247a. Foto: Veronika Skálová, 2016.

Obr. 5. Pohled do petrohradské obrazárny, fotografie. Mobilární fond SZ Jaroměřice nad Rokytnou, inv. č. JR17806. Na snímku jsou patrné obrazy ① Interiér katedrály (inv. č. JR1522a) a ② Kuřácká scéna (inv. č. JR6253a), dále ③ socha klečícího chlapce (inv. č. DA00578) a ④ jednodvéřová skříňka (inv. č. BI00246).

5

než pravděpodobně, že ke sběratelství byla Anna již jako dívka inspirována příkladem rodiny. Předměty, které si odvezla do svého nového domova, výrazně obohatly stávající sbírku rodiny jejího muže Viktora Emanuela.

Některá umělecká díla zachycená na fotografických petrohradského sídla je dnes možné dohledat na zámku v Jaroměřicích nad Rokytnou, který po roce 1945 sloužil jako sběrný objekt pro konfiskované umělecké předměty z okolních vysočinských zámků. Písemnosti velkostatu i rodové dokumenty rodiny Widmann-Sedlitzky vztahující se k zařízení zámku byly patrně po válce zničeny. Ze skromných pozůstatků těchto písemností lze dohledat soupis stříbrných předmětů dnes umístěných v Muzeu Vysočiny v Jihlavě a soupis předmětů z roku 1948 vytyčených Národní kulturní komisí (NKK) na zámku Luka nad Jihlavou a určených pro sběrnou Jaroměřice nad Rokytnou.¹¹ Šlo v podstatě o celou uměleckou sbírku Widmann-Sedlitzky. Podle seznamu NKK bylo do Jaroměřic převezeno více než 3 100 inventárních čísel představujících jednotlivé kusy či soubory obrazů, grafik, fotografií, nábytku, uměleckých předmětů z porcelánu, skla a kovů. Svozoový fond Luka dochovaný na státním zámku Jaroměřice nad Rokytnou dnes obsahuje 4 974 inventárních jednotek zahrnujících 157 obrazů, 129 kreseb, 2 721 fotografií, 1 437 kusů grafik, 106 kusů nádob, 14 kusů nábytku a další umělecké předměty jako hodiny, drobné sošky, medaile, razidla apod. V roce 1955 byla část lucké umělecké sbírky (cca 50 předmětů – zejména nábytek a porcelán) převezena na hrad Bítov, kde se staly součástí expozice. V tomtéž roce byly některé z obrazů deponovaných v Jaroměřicích zapůjčeny Národní galerii v Praze. Pozdějším jednostranným opatřením státní pa-

mátkové správy v roce 1963 byla tato díla definitivně převedena do správy Národní galerie. Další rozdělení fondu nastalo v roce 1957, kdy byly v Jaroměřicích z původní widmannovské sbírky vyděleny sochy a převezeny na zámek v Dačicích. Také ony jsou zachyceny na dobové fotografii a grafickém listu zobrazujících interiéry petrohradského sídla Lazarevů.¹²

Portréty Lazarevů

Také portréty příslušníků rodiny Lazarevů zcela jistě přibýly do lucké sbírky s Annou. Asi nejvýraznější z nich je dílo jednoho z nejlepších portrétistů své doby, rakouského malíře Johanna Baptisty Lampiho staršího (1751–1830). Na obraze¹³ je zachycena třicetiletá postava gentlemana sedícího vedle mramorového sloupu, v pravé ruce držícího brk a levou se opírajícího o knihu na stole (typické symboly erudice), tedy v příznačném rozložení slavnostních portrétů z přelomu 19. století. Portrétovaným je Annin prastrýc Ivan Lazarevič Lazarev,¹⁴ který se pravděpodobně nechal portrétovat letech 1791–1797 během pobytu Lampiho v Rusku. Portrét dochovaný v Jaroměřicích dokládá podobu Ivana Lazareviče v civilním šatě, tmavém kabátci a třicetiletých kalhotách, se zlatou brokátovou vestou a krajkovým nákrčníkem. Je zajímavé, že jsou známy minimálně dvě další verze téhož portréty,¹⁵ na němž je Ivan Lazarevič zachycen v naprosto stejné póze, jen jednou v červeném kabátci se zlatými nárameníky a podruhé oblečený do bílé vesty a tmavé zeleného kabátu se zlatem vyšíványi kotvami na límci a manžetách.

Mezi portréty hraběnky Anny Lazarevové vyniká oválný olej na plátně,¹⁶ na němž je zachycena jako orientální krásk. Černé vlasy má zčásti zakryté rozměrným červeným šátkem

rem zeměbrany ve vládě Alfréda hraběte Potockého,⁴ po osmi týdnech ale na svoji funkci rezignoval.⁵ Jeho odstoupení bylo důsledkem aféry spojené s uveřejněním článku o údajném šikanování cukráře židovského původu v novinách Tagespost ve Štýrském Hradci. V roce 1874 byl jmenován doživotním členem Panské sněmovny říšské rady ve Vídni. Zasedal také v Moravském zemském sněmu za moravské velkostatkáře, politicky zde náležel k německým liberálům.

Viktor Emanuel se 31. 8. 1864 oženil s Annou Emmou Lazarevovou (1838–1888), dcerou generálmajora Lazareva⁶ a Antoinetty Frederiky, rozené princezny Biron-Kuronské.⁷ Lazarevové⁸ původně náleželi k vládnoucí vrstvě v Arménii a rodina patřila k opravdově finančně zabezpečeným.⁹ Soupis dlužníků rodiny Lazarevů udává celkovou dlužnou částku 814 460,30 rublů.¹⁰ Mezi jmény dlužníků se nalézá také spisovatel Lev Nikolajevič Tolstoj, který měl veliké dluhy z hazardu. Hraběnka Anna tedy byla velmi dobře finančně zajištěna. Na fotografiích interiérů impozantního paláce Lazarevů v Petrohradě, které jsou součástí luckého svozového fondu v Jaroměřicích, vidíme rozsáhlou sbírku kvalitních obrazů a uměleckořemeslných děl. Je více

6

7

a je oblečená do volné bílé blůzy s našaseným zdobným lemem podél výstřihu tvaru V. Zřejmě podle tohoto portrétního vznika v Paříži okolo poloviny 19. století litografie. Hraběnka je na ní zachycená ve stejném oděvu, jen ze symetrického profilu.¹⁷ Další litografie ukazuje hraběnku z pravého profilu, s vlasy staženými do uzlu.¹⁸ Podobu Anny Lazarevové zobrazují také tři oválné pastely. Na jednom je nakreslená s červenou stuhou ve vlasech, na dalších dvou má do účesu z tmavých vlasů vpletené růže.¹⁹ Tento druh účesové přízdoby doplněné výraznými kruhovými náušnicemi byl patrně Annin oblíbený. Je v něm zachycena i na portrétu kresbě z třetího čtvrtletí profilu, kdy má ve vlnitých vlasech opět vpletené růže. Portrét hlavy mladé ženy je zasazen do malachitem zdobeného stojacího rámečku patřícího do unikátního souboru hraběčských předmětů vyrobených z tohoto polodrahokamu.²⁰

Dochovaly se i dva kreslené Anniny dětské portréty. Na obou je zachyceno malé děvčátko sedící na pařezu, v klíně s hlavou oddaně ležícího psíka.²¹ Pravděpodobně vznikly ve stejné době, v roce 1839, kdy je datována olejomalba s bílým kvašem pocházející z Berlína. Malá Anna, asi dvou- až tříletá, je vyobrazená také na drobné kresbě tužkou.²² Kreslířsky působivá je rovněž dynamická studie tří dívčích hlav v různých úhlech pohledu.²³ Jde o kresbu tužkou v kruhovém formátu při spodním okraji datovanou nápisem „Bruzelle 29. Jannuar 1849“. Velmi pravděpodobně jde o trojportrét sester Lazarevových. Nejstarší z portrétovaných dívek je Anna Widmann-Sedlnitzky. Přibližně roční Anna je spolu s matkou pravděpodobně zachycena také na olejovém portrétní, ²⁴ který vidíme na dobové fotografii ²⁵ umístěný na samostatném stojanu nad dámským psacím stolem

v salonku luckého zámku. Na pozadí zelené draperie sedí mladá žena v tmavě červených šatech s prostřihy na rukávech držící na klíně batole s čepečkem na hlavě. Že jde o Antoinettu Frederiku Lazarevovou s malou Annou, usuzujeme z významného umístění portrétní a také podle nápadné podoby Antoinetty Frederiky na akvarelovém portrétní od německého portrétisty Hermanna Fidela Winterhalter (1808–1891)²⁶ v roce Annina narození (1836). Winterhalter zachytil Antoinettu Frederiku, jak sedí v lodžií arkádami otevřeně do krajiny. Hladká malba lomených jemných tónů s odlesky světla na jejích saténových šatech působí neobyčejně artistním dojmem.

Portréty Antoinetty Frederiky a její příbuzné Dorothy Sagan, rozené Biron-Kuronské,²⁷ od švýcarského malíře a litografa Josepha Mathiasa Negelena (1792–1870) jsou nakresleny křídou a grafitem jako dva protějškové portréty.²⁸ Poměrně známý je Antoinettin portrét od Karla Pavloviče Brjullova (1799–1852).²⁹ Na příslušnost portrétované k ruskému národu odkazuje kašmírový šátek, upravený do turbanu podle ruského lidového vzoru.³⁰ Antoinettu s obdobným uvázaným šátkem zachycuje litografie,³¹ která byla vytvořena na základě portrétní od francouzského malíře François Gérauda (1770–1837). Portrét otce Anny Widmann-Sedlnitzky je zajímavý tím, že se na něm nechal vypodobnit jako arménský bojovník. Lazar Jakimovič Lazarev na něm stojí s pravou nohou ukročenou vpřed a pravíci opřenou v bok, oděný v arménském kroji a plně ozbrojený.³² Z portrétů rodinných příslušníků se nacházejí ve svazu Luka nad Jihlavou ještě dva grafické portréty, Jakima Lazareviče Lazareva³³ datovaný rokem 1820 a Ivana Christoforoviče Lazareva³⁴ jako malého chlapce. Oba portréty společně s krátkými bio-

Obr. 6. Pohled do petrohradské obrazárny, fotografie. Mobilní fond SZ Jaroměřice nad Rokytnou, inv. č. JR08913. Na snímku je patrný obraz ① Zimní krajina (inv. č. JR5953a).

Obr. 7. Schodiště petrohradského paláce, grafický list. Mobilní fond SZ Jaroměřice nad Rokytnou, inv. č. JR17800. Na snímku lze spatřit ① sochu Pallas Athény (inv. č. BS00306).

grafickými údaji jsou publikovány ve spisu zabývajícím se historií Lazarevského institutu východních jazyků a osudy jeho zakladatelů.³⁵ Díky Anně Lazarevové se do lucké sbírky jistě dostaly také grafické listy s portréty vůdců Arménské apoštolské církve katolíkose Efrema I. a Nersese V.³⁶

Obrazová, grafická a kresebná sbírka Widmann-Sedlnitzky

Manželům Viktorovi Emanuelovi a Anně Emmě Widmann-Sedlnitzkým se podařilo vytvořit jednu z nejvýznamnějších moravských sbírek uměleckých předmětů. Obrazová sbírka byla budována obzvlášť cílevědomě. Podle dokumentů víme, že v rodině Widmannů existovala sbírka obrazů světových mistrů.³⁷ O sbírkotvorné činnosti Lazarevů nás přesvědčují dobové fotografie interiérů jejich petrohradského rodinného sídla. V literatuře se vyskytuje řada prací zabývajících se uměleckými sbírkami ze zámku Luka nad Jihlavou. Například Oldřich J. Blažiček³⁸ se zmiňuje o dvou podobiznách od vlámského malíře Adriana de Bie a upozorňuje na obraz s pohledem do interiéru zámecké obrazárny,³⁹ který datuje do doby kolem roku 1700. Jaromír Neumann v katalogu k výstavě z roku 1969 určil dva protějškové obrazy *Muž s dýmku* a *Dívka s číší vína* jako díla Petra Brandla (1668–1727).

8

9

10

11

Obr. 8. Salon petrohradského paláce, fotografie. Mobiliární fond SZ Jaroměřice nad Rokytinou, inv. č. JR08911. Na snímku je patrný obraz ① Narození Páně a ② kabinet na podnoží (JR00067a, b).

Obr. 9. Kabinet dvoudílný na podnoží, dřevo, olej na plátně, sklo. Mobiliární fond SZ Jaroměřice nad Rokytinou, inv. č. JR00067a, b. Foto: Veronika Skálová, 2016.

Obr. 10. Stůl, mikromosaika, kov. Mobiliární fond SZ Bítov, inv. č. BI00247. Foto: Veronika Skálová, 2016.

Obr. 11. Skříňka jednodvřevá. Mobiliární fond SZ Bítov, inv. č. BI00246. Foto: Veronika Skálová, 2016.

V roce 1933 pořádal spolek Mährischer Kunstverein v Brně výstavu portrétů z 16. až poloviny 19. století ze soukromého majetku.⁴⁰ Jedním z vystavovatelů byl i syn Viktora Emanuela a Anny Emmy Widmann-Sedlnitzkých hrabě Antonín Viktor (1865–1949). Katalog k této výstavě popisuje dva obrazy ze sbírky hraběte Widmann-Sedlnitzkého, jejichž autorem byl ho-

landský malíř a rytec, Rembrandtův žák Ferdinand Bol (1616–1680). Kromě portrétu muže ve španělském límcí,⁴¹ přivezeného podle přípisu na rubové straně plátna rovněž z petrohradského paláce⁴² a zmiňovaného v článku Milana Ždárského,⁴³ je Bolovi ve výstavním katalogu přičten ještě druhý obraz. V depozitáři jaroměřického zámku se nalézá portrét muže s plnovousem v zeleném baretu.⁴⁴ Podobně jako na dalších Bolových dílech je také na tomto portrétu patrný Rembrandtův vliv. Rysy obličeje portretovaného na tmavém pozadí zvýraznil malíř pomocí namířeného světla. Přepych oblečení urozeného muže je zdůrazněn leskem šperku připnutého na baretu a kožešinovým límcem poukazujícím na privilegované postavení.

Jedním z děl, která prokazatelně zdobila obrazárnu paláce Lazarevů v Petrohradě, je zimní krajina s bruslaři na zamrzlém vodním kanálu⁴⁵ od Andrease Schelfhouta. Zobrazuje živou,

v postojích a pohybech lidí a zvířat velmi dobře zvládnutou scénu. Zimní krajina, zmrzlé trsy vegetace či led jsou charakterizované s mistrovskou jistotou. V lehce nahozených barevných skvrnách vykreslil malíř drobné postavíčky v přirozených postojích a pohybech. Vzpomínky hraběnky Anny na vzdálené Rusko navozovaly jistě také veduty měst Petrohrad a Lvov.⁴⁶

Další rozměrné plátno pocházející z Lazarevova sídla zachycuje kuřáckou, hráčskou a pijáckou společnost s loutnistou uprostřed.⁴⁷ Autorem obrazu je vlámský malíř a kreslíř Jean Cossiers (1600–1671), který vynikal především v žánrových námětech znázorňujících společnost při neřestných zábavách. Podle dobové fotografie obrazárny petrohradského paláce⁴⁸ visela olejomalba na stěně nad krbem. Na stejné stěně vlevo je vidět pohled do interiéru gotického chrámu⁴⁹ od vlámského umělce Peetera Neeffse (1578–1656/1661), malíře antverp-

12

13

14

ských katedrál. Na malbě je splývavým a měk-
kým rukopisem zachycen průhled hlavní lodí
chrámu směrem k oltáři, po stranách se divá-
kovi otevírá pohled do bočních lodí. Původní
zlacený rám obrazu se bohužel nedochoval.

Kvalitu sbírky ze zámku Luka nad Jihlavou
potvrzuje obraz *Klanění tří králů*.⁵⁰ Za vzor jeho
kompozice byl historiky umění určen obraz
z římské Galerie Borghese, který byl původně
připisován Francescu Bassanovi. Nejnověji je
však připsán spolupráci Jacopa a Leandra Bas-
sana a datován do let 1576–1580. Jak potvrdil
restaurátorský průzkum,⁵¹ je lucky obraz, veli-
ce kvalitní dílenská kopie, namalován na sád-
rovém podkladě krytém černou imprimiturou,
jakou ve své tvorbě užíval Jacopo Bassano
(1515–1592).⁵² Tyto tenké černé podmalby
dodávají dílu temnosvitný barokní výraz, který je
v případě tohoto obrazu ještě spojen s pestrout
až křiklavou barevností. Oba dva Jacopovi syno-
vé Leandro i Francesco používali stejné zatóno-
vání podkladu. Je tedy obtížné určit, který z nich
je autorem obrazu. Proto je připsán neznámé-
mu umělci pracujícímu v dílně Bassanů pod Ja-
copovým vedením, ale s ohledem na malířský
styl jeho syna Leandra.⁵³ Další biblické téma
představuje olejomalba *Narození Páně*.⁵⁴ V pet-
rohradském paláci je zachycena na významném
místě, čelní stěně salonu s krbem.⁵⁵

Velké oblibě sběratelů se těšily nejen žánro-
vé výjevy z vojenských strážnic, ale rovněž zob-
razení narativně pojatých jezdeckých potyček,
přepadení a dalších válečných scén, které se
však jen zcela výjimečně vztahovaly ke konkré-
tním vojenským událostem. Setrvalý zájem
o obrazy tohoto typu, pro něž soudobé inventá-

ře používají označení „batailles“, nám dokládá
také soubor obrazů válečných námětů z obra-
zové sbírky zámku v Lukách nad Jihlavou. Po-
dle dobových snímků petrohradské obrazárny
patřily obrazy s touto tematikou mezi hojně za-
stoupené. Autorem dvou bitevních scén⁵⁶ je
francouzský malíř Jacques Courtois zvaný Le
Bourguignon (1621–1676), který se věnoval
malbě těchto bitevních námětů a historických
výjevů. Bitevní výjevy z třicetileté války neovliv-
nily pouze soudobé umění, ale zůstaly oblíbené
ještě hluboko do 18. století, kdy se vedle nich
rozvíjela politicky mnohem aktuálnější zobraze-
ní bitev z válek vedených proti Osmanské říši či
Francii. Jedním z nejtypičtěších představitelů
„historizujícího směru“ v zobrazování bitevních
scén byl oblíbený augsburský umělec speci-
lizující se na žánrové výjevy bitev Georg Philipp
Rugendas (1666–1742), jehož díla zdobila čet-
né aristokratické interiéry. Většinou indiferentní
bitevní výjevy s podobnými dramatickými kom-
pozicemi Rugendas striktně členil do jednotlivých
historických období, čemuž odpovídala také pre-
cizně odpozorovaná výzbroj a výstroj vojáků.
Tento malíř je v lucky obrazové sbírce zastou-
pen dvěma plátny.⁵⁷ Dalším autorem specializu-
jícím se na bitevní náměty byl holandský malíř
Jacob van Huchtenburg (1674–1733), který je
zastoupen námětem jezdecké šarvátky.⁵⁸ Drs-
nou válečnickou dobu a její mravy postihovala
scéna vojáků hrajících karty⁵⁹ od holandského
malíře zátiší Johana Le Duc (1629–1677).

Ruského původu jsou grafické listy zobrazují-
cí události kavkazského tažení proti Turkům
v letech 1828–1829, kde bojoval Annin otec
Lazar Jakimovič.⁶⁰

Obr. 12. Anonym, socha Pallas Athény, mramor. Mobili-
ární fond SZ Boskovice, inv. č. BS00306. Foto: Veronika
Skálová, 2013.

Obr. 13. Anonym, skulptura, minerály. Mobiliární fond
SZ Bítov, inv. č. BI00862. Foto: Veronika Skálová, 2016.

Obr. 14. Anonym, socha klečícího chlapce, mramor. Mobi-
liární fond SZ Dačice, inv. č. DA00578. Foto: Veronika
Skálová, 2016.

Hrabě Viktor Emanuel Widmann-Sedlitzky
a jeho manželka Anna shromáždili také kvalitní
sbírku kreseb různých autorů. O několika jsme
se již zmínili při popisu portrétů členů rodiny La-
zarevů. Autorem jedné z kreseb, dvojice v al-
bánských krojích, je francouzský malíř, orienta-
lista Alexandre-Gabriel Decamps (1803–1860).
Od tohoto autora se původně na zámku v Jaro-
měřicích nad Rokytnou ve svozovém fondu Lu-
ka nalézal obraz z roku 1850 *Pohled do umě-
lčova ateliéru*. Byl jedním z výše zmíněných děl
převedených do správy Národní galerie.⁶¹

Sochařská díla

Do Ruska, země předků Anny Lazarevové, přicházela umělecká díla prakticky z celé Evropy.
Carevna Kateřina II. byla okouzlená především
francouzským uměním, které pro ni vybíral její
umělecký poradce Denis Diderot, současníky
označovaný za největšího vykradače Francie.⁶²
Za panování Kateřiny Veliké měli Lazarevové
k carskému dvoru blízký vztah. Je proto celkem
logické, že vkus a výběr uměleckých děl do
sbírky Anniny rodiny byl ovlivněn uměleckým za-
měřením panovnického dvora.

15

Mezi umělecké předměty pocházející z Ruska patří podle inventárních tzv. černých knih jediné v Jaroměřicích zůstávší sochařské dílo – busta ženy pod závojem na válcovém podstavci z první třetiny 19. století.⁶³ Sochařské ztvárnění busty je blízké římskému klasicismu patrnému také v dílech tehdejších předních ruských sochařů.⁶⁴ Dalšími díly pocházejícími podle seznamů z petrohradského sídla jsou dvě mramorové sochy⁶⁵ – Athéna, která stávala, jak je patrné z grafického listu,⁶⁶ v klenuté nise vstupního schodiště paláce, a amorek na podstavci. Podle evidenčních záznamů v černých knihách víme, že v roce 1953 byly z jaroměřického souboru vyděleny a převezeny na zámek Boskovic, kde zůstaly dodnes. Podobný osud postihl v roce 1957 další dvě sochy⁶⁷ – postavu na podušce klečícího hochy a kovovou plastiku mladého šlechtice – Jindřicha IV. Navarrského. Obě se staly součástí vybavení dačického zámku. První z nich je zachycena na fotografii a grafických listech představujících obrazárnu petrohradského sídla Lazarevů.⁶⁸

Uměleckořemeslné předměty

Francouzským nábytkářským uměním jsou ovlivněny také dvě skříňky,⁶⁹ které stávaly v petrohradské obrazárně.⁷⁰ V roce 1955 byly převezeny z Jaroměřic nad Rokytnou na hrad Bítov. Jedná se o černě lakované jednoduché skříňky připomínající exkluzivní kusy máitře ébéniste Ludvíka IV. předního francouzského ebenisty, sochaře a předního umělce v oboru mar-

keterie André-Charlese Bouleaa (1641–1732), s plastickým kamenným různobarevným dekorem a s bronzovými aplikacemi. Tyto skříňky jsou netypické pro české prostředí svou zdobností, která je ovšem srovnatelná s nábytkem vyráběným ve Francii.⁷¹ Jejich ruský původ nám dokládají fotografie interiérů paláce Lazarevů v Petrohradě, kde jsou součástí vybavení obrazárny.

Obdobné provenience je také černě lakovaný kabinet bohatě zdobený miniaturami uložený jako součást svozu Luka na zámku v Jaroměřicích nad Rokytnou.⁷² Kabinet je složený ze dvou částí, horního a spodního dílu. Architektonicky členěný nástavec obsahuje kromě běžných zásuvek také šest bočních „tajných“ zásuvek s úchytkami z tkalounu. Kabinet je dekorován třiceti osmi olejovými obrazy na plátně pod sklem, z toho devatenáct výplní má téma ženských a dětských figur, na zbývajících jsou květinové a ovocné závěsy menšího formátu. Rovněž zakončovací atiku zdobí výplně s olejomalbami. Kabinet byl v roce 2009 restaurován a v současné době je zapůjčený a vystavený na rožmberské trase státního zámku Třeboň. Ve staré inventární knize je u něj připsáno, že pochází z Petrohradu, což dokládá dobová fotografie petrohradského salonu s krbem.⁷³ Podnoží kabinetu na této fotografii ale neodpovídá její současné podobě. Průzkum provedený ve zmíněném roce restaurátorem Jakubem Vondráčkem kompletní výměnu podnože potvrdil.

Obr. 15. Andreas Schelfhout, *Zimní krajina*, olej na dřevě. Mobilární fond SZ Jaroměřice nad Rokytnou, inv. č. JR5953a. Foto: Veronika Skálová, 2016.

Hraběnka Anna Lazarevová si přivezla také soubor ruského romantického skla s natavovanými modrými terčíky z první poloviny 19. století.⁷⁴ Jedná se o čiré sklo, rozdělené transparentní bílou malbou emailem do obdélných kartuší ukončených obloukem ve tvaru oslího hřbetu a v těchto kartuších dekorované natavovanými modrými terčíky. Zaujetí pro francouzské umění přetrvávalo mezi ruskou aristokracií po celé 19. století.

Typický ruský původ má unikátní soubor předmětů vyrobených v 19. století z uralského malachitu.⁷⁵ Psací souprava doplněná těžítkem a svícny spolu se žardiniérou a dalšími drobnými předměty se v současnosti nachází na státním hradu Bítov. Podstatná část této kolekce je součástí zařízení Fialového pokoje v hradním paláci. Tímto souborem se velmi podrobně zabývá Ivan Mrázek ve své připravované studii Drahé kameny Moravy a Slezska od renesance po secesi. Techniku zpracování popisuje jako ruskou mozaiku nebo také malachitovou mozaiku. Nejedná se o předměty z masivního malachitu; jejich povrch je pokrytý tenkými malachitovými destičkami, které jsou sesazeny těsně na sebe, a to při respektování kresby kamene. Celek působí dojmem jednotlosti a výsledný pocit je dojem, že máme před sebou výrobek z masivního malachitu. Stejnou cestou jako výše uvedený malachitový soubor se na Bítov dostal stůl s čtyřech volutových nohách s gryfy a oválnou horní deskou.⁷⁶ Vrchní deska je ve středním oválu na černém podkladu dekorována technikou italské skleněné mikromozaičky⁷⁷ květinovým motivem se stuhou a hudebními nástroji. Další kruh vyplňuje květinový věnec provedený italskou mikromozaikou na hnědém podkladu. Okrajový pruh je vykládaný malachitem opět technikou ruské mozaiky.

Závěr

Velmi kvalitní umělecká sbírka rodiny Widmann-Sedlitzkých, která byla nashromážděna během 19. století, je zcela prokazatelně obohacená řadou předmětů pocházejících z Ruska. Role hraběnky Anny, rozené Lazarevové, byla jistě mnohem větší než pouze v zájmu o ruské umění, ale například nasměrováním pozornosti na tolik v Rusku oblíbené předměty pocházející z Francie. Na zámku v Lukách nad Jihlavou vznikla výjimečná kolekce, která dnes obohacuje sbírky několika kulturních objektů, zejména zámku Jaroměřice nad Rokytnou a hradu Bítova. Jednotlivé předměty ze svozu Luka nad

Obr. 16. Jean Cossiers, *Kuřácká scéna, olej na plátně. Mobilární fond SZ Jaroměřice nad Rokytnou, inv. č. JR6253a. Foto: Viktor Mašát, 2016.*

Jihlavou jsou součástí instalací zámků Boskovic, Dačice, Vranov nad Dyjí, Rájec nad Svítou, Milotice, Velké Losiny a Červená Lhota. Kolekce stříbra z Ruska je uložena v Muzeu Vysočiny v Jihlavě,⁷⁸ některé obrazy jsou vystavené v Národní galerii v Praze.

Článek vznikl v rámci výzkumného cíle Výzkum, dokumentace a prezentace movitého kulturního dědictví, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace NPÚ (DKRVO).

16

■ Poznámky

- 1 Viz *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser*, Gotha 1857, s. 722.
- 2 Bohumír Smutný, G 206, *Rodinný archiv Widmannů-Sedlnických (1695) 1731–1948. Inventář*, Brno 1995, s. 2.
- 3 Řád sv. Jana v Jeruzalémě neboli řád johanitů, dnes spíše známý jako řád maltézských rytířů, vznikl v 11. století na území křesťanského Jeruzalémského království ve Svaté zemi. Byl jedním z největších a nejvýznamnějších křesťanských rytířských řádů středověku. Jako řád maltézských rytířů je označován od svého působení na Maltě, která mu byla věnována v roce 1530.
- 4 Vláda Předlitavská, úřadující od 12. dubna 1870 do 6. února 1871. Tato vláda byla sestavena po neúspěchu Hasnerova kabinetu v otázce účasti českých a polských poslanců na říšské radě. Alfréd Potocký se snažil vyjednat s českými aristokaty, staročechy a mladočechy. Jeho snahy však nepřinesly reálný výsledek. Tento neúspěch vedl Potockého k tomu, že podal demisi.
- 5 Podle některých zpráv zůstal údajně ve funkci až do prosince 1871.
- 6 Lazar Jakimovič z Lazareva (1805–1871), plukovník carské gardy, náležel do rodiny arménských vládců. V letech 1827–1828 se zúčastnil tureckých a perských válek. Po uzavření míru mezi Ruskem a Persií v roce 1828 jeho zásluhou přesídliho do Persie do Ruska 40 000 Arménů. Jeho strýc a otec – Ivan a Jakim Lazarevové – založili v Moskvě Lazarevův institut pro studium orientálních jazyků, v němž byla poskytována podpora především arménským uchazečům.
- 7 Princezna Antonietta Frederika Biron-Kuronská (1813–1882) byla dcerou Gustava Kalixe prince Biron-Kuronského a Franzisky, rozené hraběnky Maltzan-Wartenberg. Za Lazara Jakimoviče se provdala v pruském Königsblisku 29. 10. 1834.
- 8 Moravský zemský archiv Brno (dále MZA), fond G 206, Rodinný archiv Widmannů-Sedlnických (1695) 1731–1948,

- Notářská osvědčení o šlechtickém původu Lazarevů, inv. č. 79, 81.
- 9 Efron Brokgauz, *Russkij biografický slovar. Vojennaja enciklopedija I.*, R 371, s. 283–292.
- 10 MZA Brno, fond G 206, Rodinný archiv Widmannů-Sedlnických (1695) 1731–1948, kart. 2, inv. č. 82.
- 11 Národní archiv, fond Státní památková správa – dodatky, karton 69; MZA, Okresní archiv v Jihlavě – jmenovitě děkujeme Mgr. Petru Dvořákovi z MZA Brno, který nám pomohl a prozkoumal také nezpracovanou část fondu Jednotný národní výbor Jihlava, kde se nachází soupis stříbrných předmětů z Luk (pravděpodobně stříbro Anny Lazarevové), které byly později předány do muzea v Jihlavě a zčásti také prodány ve starožitnostech.
- 12 Inv. č. JR17802, JR17803, JR17806.
- 13 Olej na plátně, inv. č. JR 6205a.
- 14 Ivan Lazarevič z Lazareva byl pro diplomatické služby prokázán rakouskému státu v protitureckých válkách císařem Josefem II. roku 1786 povýšen do stavu svobodných pánů.
- 15 Viz <https://www.wilnitsky.com/scripts/redgallery1.dll/details?No=31789>, vyhledáno 10. 8. 2016.
- 16 Portrét, na rubu lístek s určujícím textem: „Anna hraběnka Widmann Sedlnitzky, roz. hraběnka Lazaref (nar. 1838, zemř. 1888)“, inv. č. JR 5314a.
- 17 Portrét, na rubu určující text: „Anna Widmann-Sedlnitzky/roz. Lazareffova z Petrohradu 1838 –1888“, černobílá litografie, inv. č. JR 5682.
- 18 Portrét, na rubu perem určující text: „Anna Gräfin Widmann-Sedlnitzky geb. 1838 – + 1888“, černobílá litografie, inv. č. JR 5058a.
- 19 Portrét, na rubu lístek s určujícím textem: „Gräfin Anna Widmann-Sedlnitzky, geb. Lazaref, geb. 1838 – + 1888“, pastel a křída, inv. č. JR 5102a. Portrét, pastel, inv. č. JR 5114a. Portrét, pastel, inv. č. JR 5115a.
- 20 Inv. č. BI859
- 21 Portrét, děvčátko s psíkem, C. Burggraf del. Berlin 1839, akvarel a kvaš, inv. č. JR 5097a. Portrét, děvčátko

- s psíkem, na rubu určující text perem: „Anna Gräfin Widmann-Sedlnitzky geb. Gr. Lazaref geb. 1838 – + 1888“, inv. č. JR 5106a.
- 22 Portrét, poprsí děvčátka, kresba tužkou, inv. č. JR 5098.
- 23 Inv. č. JR5032.
- 24 Inv. č. JR5247a.
- 25 Inv. č. JR8910, fotografie z Annina úmrtního roku 1888 (na pozdějších snímcích je výzdoba dámského stolu pozměněna).
- 26 Portrét sedící ženy, na rubu určující text: „Antoinette Comtesse de Lazaref née Prinzesse Biron de Courlande“, Hermann Fidel Winterhalter, akvarel, inv. č. JR 5387a.
- 27 Portrét, polopostava sedící ženy, kresba grafitem a křídou, na rubu lístek s určujícím textem: „Antoinette Lazareff geborne Prinzessin von Byron-Courland + 6. 8. 1881“, inv. č. JR 5382a. Portrét, polopostava sedící mladé ženy, kresba grafitem a křídou, na rubu lístek s určujícím textem: „Herzogin Dorothea Sagan geborne Prinzessin Byron von Courland“, inv. č. JR 5095a. Vévodkyně Dorothea Sagan, rozená princezna Biron-Kuronská, poslední vévodkyně Zaháňská (1793–1862), českému čtenáři známá jako nejmladší sestra Kateřiny Vilemíny Zaháňské vystupující v Babičce Boženy Němcové.
- 28 Marie Mžková, Ze sbírek zámku Luka nad Jihlavou, *Umění a řemesla* XVI/2, 1982, s. 34–35.
- 29 Portrét, poprsí mladé ženy, kvaš, inv. č. JR 5381.
- 30 Mžková (pozn. 28).
- 31 Portrét, poprsí dámy, černobílá litografie, inv. č. JR 5670.
- 32 Portrét, postava stojícího muže, kresba akvarelem a kvašem, inv. č. JR 5367.
- 33 Portrét, poprsí muže, Jakim Lazarevič Lazarev, černobílá mezzotinta, inv. č. JR 5285.
- 34 Portrét, poprsí malého chlapce, Ivan Christoforovič Lazarev (1811–1830), černobílá litografie, inv. č. JR 5290.
- 35 MZA, fond G 206, inv. č. 83, kart. 2; *Istoričeskij očerk Lazarevskogo instituta vostočnych jazykov s kratkoj biografiej učeditelej instituta*, Moskva, 1863, s. 9–24.
- 36 Portrét, poprsí muže, katolikos Efreim I., 1809, černo-

17

bílá akvatinta, inv. č. JR 5559. Portrét, poprsí muže, katolikos Nerses V., 1845, barevná litografie, inv. č. JR 5683.
37 Moravský zemský archiv, Brno, fond G 198, Rodinný archiv Widmannů a Scharfensteinů-Pfeilů, 1435–1945, inv. č. 136, 137, karton 9.

38 Oldřich Jakub Blažiček, *Obrazárny státních zámků*, Praha 1957, s. 15.

39 Johann Michael Bretschneider (1656–1727), namaloval devět tzv. malovaných galerií, což svědčí o jeho obzvláštním zájmu o toto téma. *Pohled do zámecké obrazárny*, olej na plátně, kolem roku 1700, inv. č. JR 1474a.

40 Das Portrait vom 16. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts, Mährische Kunstverein, Brünn, 30. April bis 5. Juni 1933.

41 Portrét, poprsí muže ve španělském límcí, olej na plátně, inv. č. JR 5944a.

42 Perem provedený rukopisný přips azbukou: No. 29 kartinnaja galerija.

43 Milan Žďárský, *Obrazy ze zámku Luka nad Jihlavou v Jaroměřicích nad Rokytnou, Památky a příroda XXVI*, Praha 1976, s. 78–79. Portrét, *Poprsí muže ve španělském límcí*, olej na plátně, inv. č. JR 5944a.

44 *Portrét muže v zeleném baretu*, kolem poloviny 17. stol. (?), olej na plátně, inv. č. JR 5315.

45 *Zimní krajina s bruslaři*, 2. třetina 19. století, olej na dřevěné desce, sig. Schelhout f. vlevo dole na plátně, inv. č. JR 5953a.

46 Veduta Petrohradu s Něvou u mostu Blagovyščenského, 2. třetina 19. století, kolorovaná litografie, inv. č. JR 5273. Veduta zimního Petrohradu, nábreží Něvy, 2. třetina 19. století, kolorovaná litografie, inv. č. JR 5274. Veduta města Lvov, 1852, lavírovaná litografie, inv. č. JR 5709.

47 *Společnost hráčů karet a pijanů, doprovázená hráčem na loutnu (Kuřácká scéna)*, 2. třetina 17. století, Jean Cossiers, olej na plátně, inv. č. JR 6253a.

48 Inv. č. JR17608.

49 Inv. č. JR01522.

50 *Klanění tří králů*, kolem roku 1580, olej na plátně, známeno Giacomo da Ponte gennant Bassano, inv. č. JR 6336a.

51 Restaurovala Radana Hamžíková, Praha 2001.

52 Jacopo byl nejvýznamnější představitel rodiny umělců, kteří odvodili svoje jméno od města Bassano, ležícího asi 65 km od Benátek. Měl čtyři syny – Francesca, Gerolama, Giovanniho a Leandra, také malíře.

53 Zdeněk Kazlepka, *Colorito. Malířství v Benátkách 16. – 18. století z moravských a slezských sbírek*, Brno 2011, s. 56–59.

54 *Klanění pastýřů Ježíškoví*, inv. č. JR5550a.

55 Inv. č. JR8911.

56 *Jezdecká šarvátka na návrší*, olej na plátně, 2. třetina 17. století, Jacques Courtois, zn. na desce na rámu, inv. č. JR 1485a. *Jezdecká šarvátka u pevnosti*, olej na plátně, 2. třetina 17. století, Jacques Courtois, zn. na desce na rámu, inv. č. JR 2260a.

57 *Útok pěchoty na výšinu*, olej na plátně, 1. třetina 18. století, na rubu lístek s určujícím textem: „Georg Philipp Rugendas auf Leinwand, h. 364, b. 624 ein Schlachtstück der selbe Seitenstück zum vorigen“, inv. č. JR 1487a. *Jezdecká bitva nad řekou*, olej na plátně, 1. třetina 18. století, Georg Philipp Rugendas, zn. na desce na rámu, inv. č. JR 1486a.

58 *Jezdecká šarvátka*, olej na plátně, 1. třetina 18. století, Jan van Huchtenburg, zn. na desce na rámu, JR 1488a.

59 *Scéna vojáků hrajících karty*, olej na plátně, 2. třetina 17. století, Johan Le Duc zn. na desce na rámu, inv. č. JR 1529a.

60 *Válečný námět, kavkazské tažení 1828–1829*, 1. polovina. 19. století, litografie, inv. č. JR 5684, JR 5685, JR 5686, JR 5687, JR 5688, JR 5689, JR 5690, JR 5691, JR 5692.

61 Žďárský (pozn. 43), s. 79

Obr. 17. *Pieter Neeffs, Interiér katedrály, olej na dřevě. Mobilní fond SZ Jaroměřice nad Rokytnou, inv. č. JR1522a. Foto: Veronika Skálová, 2016.*

62 Marie Mžýková, *Francouzské umění ze šlechtických sbírek*, Praha 2013, s. 13.

63 *Busta ženy zahalené závojem*, mramor, 1. třetina 19. století, inv. č. JR 1520 – „černá kniha“ str. 32

64 Mžýková (pozn. 28).

65 *Pallas Athéna*, inv. č. BS00306; *Amorek*, inv. č. BS00305.

66 Inv. č. JR17800.

67 *Socha klečícího chlapce*, inv. č. D-578; *Mladý Jindřich IV. vévoda Navarrský*, inv. č. D-622.

68 Inv. č. JR17802, JR17803, JR17806.

69 Skříň, 3. čtvrtina 19. století, dřevo, bronz, štuk, inv. č. BI00245, BI00246.

70 Jasně patrné na fotografii inv. č. JR17806.

71 Mžýková (pozn. 28).

72 Skříňový kabinet, výplně s olejomalbami, černě lakované, 2. polovina 19. století, inv. č. JR00067, tzv. Černá kniha (inventární seznam Národní kulturní komise), s. 23.

73 Inv. č. JR8911.

74 Džbán, inv. č. JR 7894; džbán, inv. č. JR 7893; sklenice na vodu, inv. č. JR 7900; sklenice na vodu, inv. č. JR 7899; karafa se zátkou, inv. č. JR 7895a, b; karafa se zátkou, inv. č. JR 7896a, b; džbán, inv. č. JR 7898; džbán, inv. č. JR 7897; dóza s víkem, inv. č. JR 7901 a, b; odlivka na vodu, inv. č. JR 7902.

75 Žardiniéra, inv. č. BI 613; amfory, inv. č. BI 614, BI 615; svícen sedmiramenný, inv. č. BI 264, BI 265; malachitové podstavce, inv. č. BI 262, BI 263; svícen na jednu svíci, inv. č. BI 854, BI 855; čtyřboká malachitová kazeta, inv. č. BI 261; dóza na zápalky, inv. č. BI 856; kruhové těžitko, inv. č. BI 858; sušící kolébka, inv. č. BI 857; čtyřboké malachitové těžitko s křišťálem, inv. č. BI 860; podstavec, inv. č. BI 861; model grotty, inv. č. BI 862.

76 Inv. č. BI247.

77 Techniku skleněné mikromozaičky oživil italský umělec Giacomo Raffaelli (1753–1836), který inspirovan antickými předlohami vytvářel vrcholná díla. Největší rozkvět této techniky nastal v 19. století.

78 Milan Čumpl, *Stříbrný stolní soubor ze zámku Luka nad Jihlavou, Vlastivědný sborník Vysočiny, oddíl věd společenských*, Jihlava, Muzeum Vysočiny Jihlava 1992, č. 8, s. 241–255, ISSN: 0507-1992.